

Búcsú a Gyógyszer(ipari)kutató Intézettől.
Székely József Iván dr.

58 éves fennállás után idén tavasszal felszámolták az ország egykor legnagyobb ipari kutatóintézetét a Gyógyszerkutató Intézetet, a GYKI-t (eredeti nevén Gyógyszeripari Kutató Intézetet). Mivel hazánkban nem igen van olyan klinikus, aki ne használt volna az ott kidolgozott szabadalmak, illetve gyártási eljárások segítségével előállított gyógyszereket, talán érdemes az Intézetről megemlékezni

Vajon sikeresen működött? Nos nézzük a „száraz” adatokat Munkatársai közé tartozott négy (részben későbbi) akadémikus, öt állami és két Széchenyi díjas, számos akadémiai doktor, „valós”, vagy „címzetes” egyetemi tanár Többen az intézetből tanszékvezető egyetemi tanárok lettek Volt három olyan munkatárs, akiket főigazgató-helyetteseknek neveztek ki az Országos Gyógyszerészeti Intézetben (OGYI), továbbá egy munkatársat az egyik legnagyobb hazai gyógyszergyár (Sanofi-Aventis) kutatási igazgatójának, s egy harmadik pedig a Szabadalmi Hivatal elnökeként fejezte be pályáját. Számos volt munkatársa ma az OGYI, vagy más szakhatóság tagja és sokan jelenleg a gyógyszeriparok kutatási részlegeiben vagy a londoni Európai Gyógyszerügynökség (EMA) különböző bizottságaiban dolgoznak, hasznosítva mindazt, amit, többek között a GYKI-ban tanultak Az intézet tehát egy tudományos iskolának volt tekinthető, ahol sokan kezdték későbbi egyetemi/akadémiai/államigazgatási pályájukat

Fennállása során az intézet munkatársai közel négy ezer (!) szabadalmat dolgoztak ki és számos tudományos cikket közöltek Továbbá tizenkét (!) eredeti gyógyszert fejlesztettek ki, melyek közül kettő ma is forgalomban van A komplex gyógyszerfejlesztés szinte teljes profilja jelen volt az intézetben Volt olyan anyaguk is, amelyből ugyan nem lett gyógyszer, de származékából fejlesztették a világ egyik legnagyobb forgalmat elérő készítményét (omeprazol), s voltak olyanok, amelyek szabadalmáért nyugati cégek dollár milliókat fizettek Az intézetben dolgozták ki számos, ma is használt gyógyszer gyártási eljárását, melyek összességükben sok tízmilliárdos hasznot hoztak a gyógyszeriparnak A hazai antibiotikum-gyártás laboratóriumi alapjait nagyrészt a GYKI mikrobiológusai rakták le A hatvanas-hetvenes években ők írták Magyarországon a legtöbb szabadalmat (pl 1972-ben 24-et) A gyógyszerbiztonsági (toxikológiai, teratológiai és farmakokinetikai) vizsgálatokban is jogos

nemzetközi elismerést szereztek az intézet illetékes munkatársai, és mintegy 20 Amerikában megjelent könyv (társ)szerzői Ezek között van legjelentősebb antibiotikumokról szóló enciklopédia a világon, s öt kötet az endorfinokról szól

Világszerte elismert, mérföldkönek tekinthető tudományos gondolatok is születtek a GYKI-ban Pl, hogy a harci gázok aktív kémiai elemeit cukor molekulára ültessék, mert azok így felhalmozódnak a mindig „éhes” daganatsejtekben, majd elpusztítják őket Holtversenyben két nyugati kutatócsoporttal itt izolálták az endorfinokat, illetve itt mutatták ki fájdalomcsillapító hatásukat Leírták az egyik legfontosabb agyi neurotranszmitter, a glutamát egy új kötőhelyét Itt szintetizálták meg először az ACTH-t Folytathatnánk a sort tovább, de egy recenzió terjedelme legyen korlátozott

Jogosan merül fel a kérdés, ha ilyen sikeres volt miért számolták fel? Talán az egészségügyi reform keretében? Nem, mert nem volt költségvetési intézmény, az adófizető polgároknak nem került pénzébe, önállóan, majd élete vége felé egy-egy külföldi tulajdonos „birtokaként”, de mindig „önfenntartó” céggént működött

Az intézet eredetileg egy „rákosista koncepció” jegyében született 1950-ben Ennek az volt a lényege, hogy a gyárakban csak termeljenek, s a műszaki fejlesztést bízzák iparáganként egy-egy szervezetileg elkülönített, önálló vállalként működő kutatóintézetre Az utóbbi(ak) fenntartása céljából a gyárak majd külön járulékot fizetnek, illetve a kutatóintézetekkel egyedi szerződéseket kötnek Mai szemmel nézve bürokratikus esztelenség volt a műszaki fejlesztést és a gyártást szervezetileg elválasztani, azonban, ha tárgyilagosak vagyunk, el kell ismerni, hogy az intézetre kezdetben mégis csak nagy szükség volt Az ország romokban hevert, s a gyárak örültek, ha termelni tudtak, s kezdetben még nem volt módjuk műszaki fejlesztéssel is foglalkozni Jól jött tehát a külső segítség Annál is inkább, mert talán éppen ez a félévszázadnyi időszak tekinthető a gyógyszerkutatás aranykorának, amikor megszülettek az első valóban hatékony vérnyomáscsökkentő, vizelethajtó, daganatellenes szerek, a szorongásos betegségek, a szkizofrénia és depresszió kezelésére szolgáló korszerű készítmények, az antibiotikumokról nem is beszélve S hazánkban mind a betegek, mind az orvosok jó része magától értődőnek tekintette, hogy e szerek jó része a patikákban

elérhető volt. Pedig zömmel Nyugaton fedezték fel őket, azonban kezdetben elsősorban a Gyógyszeripari Kutatóintézetben dolgozták ki azokat a szabadalmakat, gyártási eljárásokat, melyek hazai előállításukat „legalizálták”

Az intézet először önálló állami vállalatként egy Rotenbiller utcai bérházban működött, majd a korai sikereken felbuzdulva igen gyorsan terebélyesedett. Előbb Újpesten épített egy nagy telepet, majd a város határán túl Dunakeszin egy 11 holdas területet is kapott. Közben a munkatársak száma kb. 8-900-ra emelkedett. Így nőtt az intézet egyfajta „kutatósi elefánttá”, bár a szakemberek úgy tartják, hogy a túlméretezett kutatóhelyek nehezen irányíthatók, s ritkán gazdaságosak.

Az intézet kezdeti gyors fejlődésének a recenzens véleménye szerint három oka volt. Egyrészt az, hogy az ötvenes-hatvanas években a gyáraknak valóban nagy szüksége volt rá. Másrészt az autokrata Rákosi és Kádár korszakban az intézet egy „békés sziget” volt, ahol sok – az egyetemről politikai okokból kiszorult – tehetséges kutató talált nyugodt munka-körülményeket. S végül az akkori érvényben lévő hazai szabadalmi törvények, melyek megengedték azt, hogy a Nyugaton felfedezett gyógyszereket új, szabadalmaztatott technológia alapján nálunk is gyártsák.

S a fentiek alapján talán az is érthető, hogy miért volt bukása szinte szükségszerű. A hatvanas évektől kezdve a gyárak maguk is létesítettek kutató-laboratóriumokat, így az egykori partnerek (a GYKI és a gyárak) riválisokká váltak. Sőt 1982-ben a GYKI önállóságát megszüntették, s a hat, a piacon egymással versengő gyógyszer-gyár közös tulajdonába adták. Így tehát a hat versenytárs közösen folytatott volna műszaki fejlesztést a GYKI-ban? S a kutatóintézet pedig egyszerre volt a gyárak tulajdonosa, riválisa és üzletfele? A lehetetlen állapotban kialakult az a gyakorlat, hogy a gyárak kötelességük folytán immel-ámmal szerződésekkel támogatták a kutatót, de lehetőleg saját fejlesztésű reprodukciós szabadalmakat használtak, illetve saját molekuláikat fejlesztették, elvégre ott is voltak tehetséges kutatók, akik bizonyítani szerették volna szakmai alkotóképességüket.

A rendszerváltás után az intézetet a zömmel külföldi kézre került tulajdonosai „elhagyták”. Közben a reprodukciós szabadalmak rendszerét nyugati követelésre érvénytelenítették. A GYKI is Nyugat felé orientálódott és igyekezett „bérkutatásokból” megélni. Ezekből azonban a hatalmas infrastruktúrát, s a közel ezer munkatársat eltartani nem lehetett. Ezért 1997-ben az intézetet eladták az első külföldi tulajdonosának (Paramount). Ezt követően még volt további két birtokosa az Intézetnek (IVAX majd TEVA), de ők sem tudták a GYKI-t „gazdaságosan” hasznosítani. Végül az utolsó előtti tulajdonos az intézet óriási ingatlanjait eladta, s egy következő befektető (Aurigon) a megmaradt 86 munkatársának csupán csak egy részét vette át. A GYKI nevű kutatóintézet azonban sem nevében, sem működésében többé nem létezik.

Isten veled, emléked megőrizzuk !

Dr. Székely József Iván professzor „búcsúztatója” után álljanak most itt azok visszaemlékezései, akik egykor a Gyógyszerkutató Intézetben most pedig már az Országos Gyógyszerészeti Intézetben dolgoznak.

A rövid írások – amelyek sorrendjét szerzőik nevének abc-rendbe állítása szabta meg – arról szólnak, hogy mit jelentettek nekik az ott eltöltött évek, és milyen emlékeket őriznek azokból az időkben.

Mit jelentett nekem az, hogy tíz éven át a Gyógyszerkutató Intézetben dolgozhattam?

Nagyon sokat. Tíz év klinikusi munka után ebben az Intézetben jegyeztem el magam egy életre a farmakológiával és általában a gyógyszerkutatással.

Immár 25 éve az asztal másik oldalán ülök, mint „regulátor” az advocatus diaboli hálátlan szerepét játszva, mégis sokszor érzem, hogy bizonyos tekintetben ma is a Gyógyszerkutatóban szerzett tapasztalataimra támaszkodom. Sőt, a mai napig valamiféle megfogalmazatlan szolidaritást érzek a gyógyszerfejlesztővel, a kérelmezővel, bármilyen problematikus is legyen az általa benyújtott anyag dokumentációja.

A Gyógyszerkutató Intézet megszűnését mindazok, akik ott nevelkedtek és szerették, fájó szívvel veszik tudomásul. Sorsát a változó körülmények és vezetési hibák pecsételték meg.

De csak az veszik el véglegesen, ami nem továbbadható, vagy amit nem tudunk, vagy nem akarunk továbbadni.

Hála Istennek hosszú a sora azoknak a kollégáimnak, akik akár mindennapi, akár oktató munkájukkal a Gyógyszerkutató Intézetben szerzett tudásukat a fiatalabb felnövekvő nemzedéknek átadták, vagy jelenleg is ezen fáradoznak.

Prof. Dr. Borvendég János

Emlékeim a Gyógyszerkutató Intézetről

Fiatalon, asszisztensként kerültem a Gyógyszerkutató Intézet Farmakológiai Osztályára, ahol dr. Huszti Zsuzsa biokémikus vezette kutatócsoportban a monoaminooxidáz bénítók állatkísérletes vizsgálataiban és egyéb laboratóriumi enzim meghatározásokban vettem részt, és ahol a leendő gyógyszerek preklinikai dokumentációit állítottuk össze.

Az itt szerzett tapasztalatokat egyetemi tanulmányaim alatt elmélyítettem.

Röviden úgyis mondhatnám, hogy ez alapozta meg, hogy az egyetem elvégzése után az Országos Gyógyszerészeti Intézetben helyezkedhettem el, ahol a megszerzett gyógyszerértékelési szemléletemet a mindennapokban főigazgató-helyettesként ma is gyakorolhatom.

A Gyógyszerkutató Intézet számomra fontos és kedves, mert ott ismertem meg egy fiatal kutatót, aki mind a mai napig a férjem.

Dr. Csekey Éva

Álljon itt néhány mondat azoknak a gyógyszerészeknek a nevében is akik számára a Gyógyszerkutató Intézet maga volt az ifjúság

Én olyan szerencsésnek mondhatom magam, hogy néhány kollégával együtt pályakezdőként kerültem az újpesti épületbe. Ekkor – a hetvenes évek derekán – kezdtek a kutatásban gyógyszerészeket is alkalmazni. Az előttiünk járó korosztályok jórészt orvosok, vegyészek, biológusok voltak. De milyenek! Ma is büszkeséggel tölt el, hogy Velük dolgozhattam. Sok mindent megtanultunk. Ismerkedtünk az alapkutatások jelentőségével. Irodalmaztunk, előadásokat tarthattunk, részt vettünk új metodikák beállításában.

Ismerkedtünk a közös munka, az együtt gondolkodás nagyszerűségével. Figyelhettük, hogy a molekulatervezéstől hogyan jutunk el a klinikai kipróbálásig. Milyen hosszadalmas és izgalmas a gyógyszerre válás útja.

Jártuk a siker- és kudarcélményekkel teli utat, miközben szemléletünk és a tudományról alkotott értékítéletünk is alakult. Közben persze fiatalok voltunk. Soha nem felejttem a közös gyalog- és csónaktúrákat. A nyelvi és tudományos teadélutánokat, a focit és a sörözéseket.

Lassan itt a nyugdíj és az emlékek már az épülethez, a laboratóriumokhoz nem köthetők. Szívesen őrzöm azonban a Kutatóhoz köthető barátságokat és a szellemiséget, amely akár tovább is örökíthető.

Dr. Dunai-Kovács Zsuzsa

Mit jelentett nekem a Gyógyszerkutató Intézetben eltöltött 10 év?

Gyógyszertári munkakörből kerültem egy kedves – talán a legkedvesebb – professzorom ajánlására a Gyógyszerkutató Intézetbe.

Szorongva, az ismeretlentől való félelemmel, de az újdonság varázsának érzésével fogadtam el a lehetőséget.

Az Intézet Orvosi Osztályára kerültem, ahol napra pontosan 10 évet töltöttem el.

Ha tömören kellene jellemeznem ezt az évtizedet, akkor úgy fogalmaznék: Jókor voltam jó helyen!

Akkor és ott indult a hazai klinikai farmakológiának egy új, európai szintű szakasza, amelyben aktívan részt vehettem.

Ez idő alatt szereztem meg gyógyszerész doktori címet (klinikai farmakológiai témában írt disszertációval), valamint farmakológiai és toxikológiai szakképesítésemet is.

Ezt jelentette az ott eltöltött 10 év. És mit jelent még ma is ez a 10 év?

Az Országos Gyógyszerészeti Intézet több, mint két évtizede adta feladatainak a Gyógyszerkutató Intézetben szerzett tapasztalatokat felhasználva tudtam eleget tenni, mivel érdekes módon az itteni munkaköröm mintegy folytatása volt az ottaninak.

Szép volt, jó volt és talán felejthetetlen. Ugyan már több, mint 25 éve hagytam el a Gyógyszerkutató Intézetet, de most mégis szomorú szívvel búcsúzom „tőle”.

Dr. Eggenhofer Judit

A Gyógyszerkutató Intézetben eltöltött 25 év számomra nagyszerű könyvtárat, kollégákat, a nemzetközi preklinikai toxikológiához való felzárkózást, a GLP magyarországi meghonosítását jelentette.

Ebben a munkában olyan barátokkal, szakemberekkel vettem részt, mint a közülünk sajnos már eltávozott Dr. Csányi Endre, Dr. Polgári István, Dr. Rabloczky György, Dr. Elekes István és aki már nem az Intézetben dolgozik, Dr. Druga Alice Említésük nélkül nem lehet teljes e megemlékezés. Az, hogy az Intézet számos megszűnt részlege közül egyetlen túlélő – a mára részben külföldi tulajdonba került – Toxikológia elsősorban ennek a csapatnak és tanítványainak köszönhető.

Jómagam 18 éve kerültem át a Gyógyszerkutató Intézetből az Országos Gyógyszerészeti Intézetbe. A sors ajándékként mindazt, amit ott elsajátítottam, itt ma is hasznosíthatom.

Dr. Elek Sándor

Emlékeim a GYKI hőskorából

178

A Gyógyszerkutató Intézet ösztöndíjasaként 1962-ben kerültem kapcsolatba az Analitikai Osztály munkájával és 1974 őszéig folyamatosan dolgoztam ott.

Munkám két területtel jellemezhető. Egyrészt az ipari eljárások analitikai nyomkövetése volt a feladatom (akkor még a validáció kifejezés nem terjedt el) és résztvettem a szteroid származékok totálszintézisének, a cromolyn- és a piridoxingyártás megoldásában. Másrészt gyógyszer-molekula jelöltek szerkezet meghatározásában volt szerepem.

Az itt szerzett tapasztalataimat jól tudtam érvényesíteni az Országos Gyógyszerészeti Intézet inspektori feladataiban 1977 és 1998 között, az elsajátított minőségbiztosítási szemléletet ma is hasznosítom a magyar és európai gyógyszerkönyvi munkámban.

A Gyógyszerkutató Intézetben abban az időben sok fiatal kutató és tapasztalt szakember dolgozott együtt mind a szintetikus gyógyszerek, mind a fermentációs úton előállított antibiotikumok kutatása során. A fiatal kutatók közül több mint tizen váltak későbbiek során egyetemi tanárrá az ELTE-n, a SOTE-n, a Műegyetemen és a Kertészeti Egyetemen. Ez a felsorolás csupán a Gyógyszerkutató Intézet széles kutatói horizontját kívánja bemutatni.

Prof. Dr. Lipták József

És végül lássuk azt, hogy mit jelentett a Gyógyszerkutató Intézet egy volt OGYI-s kollégánknak, aki hosszú időn át volt munkatársunk.

Hét évet (1974-1981) töltöttem a Gyógyszerkutatóban, a preklinikai biztonsági vizsgálatokat végző Toxikológiai Osztályon, Elek Sándor „keze alatt”. Friss diplomásként kezdtem, telve tudományos ábrándokkal, és kisgyermekes anyaként távoztam, azzal az ígérettel, hogy majd visszatérek.

Sajnos, erre nem került sor: rövid patikuskodás után volt kollégáim az OGYI-ba csábítottak, ahol jó hasznát vettem a „kutató” szemléletnek. A toxikológiai laboratóriumban állandóan kemény munka folyt: hol patkányok, hol kutyák vérért vettük. Kezdetben primitív módszerekkel, lábasban, Bunsen égővel melegítve, a mikroszkóp fölött gubbasztva végeztük a meghatározásokat, később a miénk lett az ország egyik legmodernebb klinikai kémiai és hematológiai laboratóriuma.

Elek doktor irányításával Magyarországon elsőként kezdtük meg a GLP, a Helyes Laboratóriumi Gyakorlat alkalmazását, a SOP-ok, azaz Szabvány Műveleti Eljárások kidolgozását – A Gyógyszerkutató maga is standardot jelent mindannyiunk számára, akik benne élünk.

Dr. Boruzs Hedvig